

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ПЕРСОНАЛОМ

**ЧЕРНЯКОВА В.О., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.В. ДОКУЧАЄВА**

В статті досліджено рівень забезпеченості сільськогосподарських підприємств персоналом з врахуванням їх територіального розміщення.

In the article investigational a level of material well-being of agricultural enterprises a personnel is taking into account their territorial placing.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Аграрний сектор економіки України на протязі останніх років зазнав суттєвих перетворень, які є наслідком перебудови суспільного виробництва на ринкових засадах. Здійснені перетворення тісно пов'язані із впровадженням земельної реформи та трансформацією земельних відносин. В результаті чого, відбулася передача землі та майна у приватну власність та було сформовано нові організаційно-правові структури ринкового типу на основі приватної власності.

Зміни в аграрному секторі економіки призвели до загострення демографічної ситуації в сільській місцевості, зменшення попиту на робочу силу, зростання прихованого і відкритого безробіття, збільшення демографічного навантаження на працюючих. В цих умовах дослідження питань забезпеченості сільськогосподарських підприємств персоналом відноситься до найважливіших завдань, розробкою яких повинна займатися економічна наука.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий вклад у розвиток та дослідження даної проблеми внесли такі вітчизняні вчені економісти, як: В.С. Дієсперов, О.А. Бутуцький, В.К. Терещенко [4], Д.П. Богиня, Т.І. Олійник, К.І. Якуба та ін. Водночас, питання, які стосуються територіальних особливостей забезпеченості сільськогосподарських підприємств персоналом та зв'язку між забезпеченістю персоналом та основними показниками ефективності виробництва залишаються недостатньо вивченими та зумовлюють необхідність подальшого їх дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз територіальних особливостей забезпеченості сільськогосподарських підприємств персоналом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Впровадження земельної реформи та реформування аграрного сектору економіки України призвело до формування нових організаційно-виробничих структур ринкового типу на засадах приватної власності у Харківській області. Наслідком цього процесу стали зміни у забезпеченості реформованих сільськогосподарських підприємств персоналом.

За даними Державного комітету статистики України у 1990 році середньорічна чисельність персоналу у сільськогосподарських підприємствах Харківської області була 166,3 тис. осіб, у 1999 році вона зменшилась до 112 тис. осіб, а вже у 2011 році становила 27,2 тис. осіб [3].

З метою більш детального аналізу рівня зайнятості сільськогосподарських підприємств Харківської області, було досліджено особливості територіального забезпечення персоналом. Так, згідно атласу Харківської області, всі райони області розділені на 2 природно-кліматичні зони – лісостепову та степову. До лісостепової зони відносяться такі райони Харківської області, як: Золочівський, Богодухівський, Краснокутський, Дергачівський, Валківський, Нововодолазький, Зміївський, Харківський, Чугуївський, Вовчанський, Великобурлуцький, Двурічанський, Куп'янський, Коломацький, Шевченківський. До степової зони – Красноградський, Кегичівський, Зачепилівський, Сахновцянський, Первомайський, Балаклійський, Ізюмський, Борівський, Барвінківський, Близноківський [1].

У 2011 році 320 сільськогосподарських підприємств Харківської області входили до складу лісостепової зони, а 200 – до степової. В процесі дослідження, було виділено райони, які відносяться до кожної з цих зон, та всі підприємства цих районів.

Рівень забезпеченості персоналом сільськогосподарських підприємств у виділених зонах не відрізняється – як у лісостеповій так і в степовій зоні в середньому на 100 га сільгоспугідь припадає 2 працюючих (табл.1).

Сільськогосподарські підприємства Харківської області, які мають розвинену галузь тваринництва характеризуються високим показником забезпеченості персоналом на 100 га сільськогосподарських угідь. Тобто, тваринництво, як трудомістка галузь виробництва, потребує значних затрат праці, а це, у більшості ручна праця, що вимагає додаткового залучення працівників. Оскільки розвиток галузі тваринництва прямо впливає на забезпеченість сільськогосподарських підприємств персоналом, то було досліджено ступінь впливу спеціалізації виробництва на чисельність працівників у сільськогосподарських підприємствах різних природно-кліматичних зон Харківської області (табл. 2).

Таблиця 1

Залежність між забезпеченістю персоналом та показниками продуктивності молочного скотарства у сільськогосподарських підприємствах лісостепової та степової зон, 2011 рік

Групи сільгоспідприємств за рівнем забезпеченості персоналом на 100 га	Кількість підприємств в групі		Персонал з розрахунку на 100 га сільгоспугідь, осіб		Надійшло молока на корову, кг	
	лісостепова зона	степова зона	лісостепова зона	степова зона	лісостепова зона	степова зона
до 0,5	32	23	0,3	0,3	-	-
0,51-1,0	44	34	0,8	0,8	1632,2	-
1,01-1,50	67	34	1,3	1,2	2778,7	3495,3
1,51-2,0	65	37	1,7	1,8	4126,5	3948,4
2,01-3,0	54	29	2,6	2,5	4113,8	4483,0
3,01-5,0	37	26	3,7	4,0	5008,3	4674,8
більше 5,01	21	17	9,1	7,4	4835,8	4756,0
В середньому по зоні	320	200	2,0	2,0	4522,3	4563,2

Джерело: власні розрахунки за даними Державного комітету статистики України

Результати наших досліджень показали, що по степовій зоні при середній питомій вазі галузі рослинництва 84,4 % і по лісостеповій – 71,7 %, число працюючих на 100 га сільгоспугідь однакове і становить 2 особи.

Проте у розрізі підприємств по групах лісостепової зони простежується різке коливання питомої ваги галузі рослинництва у структурі товарної продукції – від 96,2 % по другій групі до 12,6 % у 7 групі. Відповідно число працівників з розрахунку на 100 га сільгоспугідь зростає з 0,8 до 9,1 осіб. Щодо сільгоспідприємств степової зони, то питома вага галузі рослинництва коливається від 43,5 % до 99,4 % .

Саме у підприємствах цієї природно-кліматичної зони спостерігається тенденція до збільшення забезпеченості персоналом із зменшенням питомої ваги галузі рослинництва. Так, якщо у першій групі підприємств із середнім забезпеченням персоналом 0,3 особи на 100 га сільгоспугідь питома вага галузі рослинництва є високою і становить 95,6 % в структурі товарної продукції, то вже в останній групі з найбільшою забезпеченістю персоналом більше 9 осіб, цей показник суттєво зменшився і становить 12,6 %.

Окрім того, як і в цілому по сукупності підприємств Харківської

області бачимо тісний зв'язок між розміром підприємства і забезпеченістю персоналом сільськогосподарських підприємств степової зони. Зокрема, спостерігається тенденція до збільшення забезпеченості працівниками із зростанням площі сільськогосподарських угідь. Так, якщо у першій, найменшій за чисельністю персоналу групі, розмір сільгоспугідь становить в середньому 1754,9 га, то в останній, вже 2314,6 га, а чисельність персоналу дорівнює, відповідно, 0,3 і 7,4 особи.

Таблиця 2

Взаємозв'язок між забезпеченістю персоналом та рівнем спеціалізації виробництва сільськогосподарських підприємств лісостепової та степової зон Харківської області, 2011 рік

Групи сільгоспідприємств за рівнем забезпеченості персоналом на 100 га	Кількість підприємств у групі	Середня по групі забезпеченість персоналом на 100 га, осіб	Питома вага галузі рослинництва в структурі товарної продукції, %	Середня площа сільгоспугідь га
лісостепова зона				
до 0,5	32	0,3	95,6	1876,6
0,51-1,0	44	0,8	96,2	2115,5
1,01-1,50	67	1,3	95,9	2248,7
1,51-2,0	65	1,7	91,1	1692,7
2,01-3,0	54	2,6	72,2	2960,5
3,01-5,0	37	3,7	58,2	2756,5
більше 5,01	21	9,1	12,6	973,4
По зоні	320	2,0	71,7	1999,8
степова зона				
до 0,5	23	0,3	96,9	1754,9
0,51-1,0	34	0,8	99,4	2486,5
1,01-1,50	34	1,2	96,5	2609,5
1,51-2,0	37	1,8	89,7	2125,0
2,01-3,0	29	2,5	75,9	2170,7
3,01-5,0	26	4,0	58,2	3825,5
більше 5,01	17	7,4	43,5	2314,6
По зоні	200	2,0	84,4	2451,5

Джерело: власні розрахунки за даними Державного комітету статистики України

Для дослідження зв'язку між забезпеченістю персоналом та показниками ефективності виробництва сільськогосподарських підприємств, в якості останніх, було обрано показники рентабельності по галузям (табл. 3).

Таблиця 3

Взаємозв'язок між забезпеченістю персоналом та ефективністю виробництва сільськогосподарських підприємств лісостепової та степової зон Харківської області, 2011 рік

Групи сільськогосподарських підприємств за рівнем забезпеченості персоналом на 100 га	Кількість підприємств у групі	Середня по групі забезпеченість персоналом на 100 га, осіб	Рівень рентабельності (збитковості) по підприємству, %	Рівень рентабельності (збитковості) по рослинництву, %	Рівень рентабельності (збитковості) по тваринництву, %
лісостепова зона					
до 0,5	32	0,3	73,9	77,1	-
0,51-1,0	44	0,8	30,5	31,6	-14,6
1,01-1,50	67	1,3	29,2	30,1	-5,4
1,51-2,0	65	1,7	54,8	64,5	-4,6
2,01-3,0	54	2,6	23,5	35,8	-2,9
3,01-5,0	37	3,7	18,7	26,8	6,5
більше 5,01	21	9,1	18,5	90,3	1,8
По зоні	320	2,0	26,9	36,4	2,0
стєпова зона					
до 0,5	23	0,2	66,8	66,7	-
0,51-1,0	34	0,8	38,1	37,8	-
1,01-1,50	34	1,2	52,8	57,4	-30,0
1,51-2,0	37	1,8	28,4	33,2	-12,8
2,01-3,0	29	1,5	28,2	43,1	-4,8
3,01-5,0	26	4,0	20,4	40,1	-0,5
більше 5,01	17	7,4	18,9	32,2	-6,8
По зоні	200	2,0	33,1	42,8	-5,1

Джерело: власні розрахунки за даними Державного комітету статистики України

У 2011 році виробництво сільськогосподарської продукції у підприємствах лісостепової зони як в цілому, так і по галузям рослинництва і тваринництва було рентабельним, рівень якого в середньому становив 26,9 %, 36,4 % та 2 % відповідно.

Щодо сільськогосподарських підприємств степової зони, то ситуація була дещо іншою. А саме: середній рівень рентабельності по підприємствам цієї зони був 33,1 %, а галузі рослинництва 42,8 %, в той час як виробництво продукції тваринництва було збитковим (-5,1 %). Як бачимо, простежується, хоч і незначна, але тенденція до збільшення забезпеченості персоналом із підвищенням рівня рентабельності, особливо у галузі рослинництва.

Висновки. На основі дослідження територіальних особливостей забезпеченості сільськогосподарських підприємств персоналом та їх взаємозв'язку між з основними показниками ефективності виробництва було встановлено, що у сільськогосподарських підприємствах лісостепової зони тенденції менш виражені, ніж у степовій. Зокрема, щодо ефективності виробництва продукції тваринництва з різним рівнем забезпеченості персоналу, то ситуація була доволі чіткою в обох природно-кліматичних зонах. Простежувалась залежність між збільшенням забезпеченості персоналом та підвищенням продуктивності тварин. В той же час, зміна показника рентабельності у сільськогосподарських підприємствах лісостепової зони була не чітко вираженою залежно від забезпеченості персоналом, що ставить низку питань про ефективність діяльності саме у цій природно-кліматичній зоні.

Література.

1. Атлас Харьковской области. Главное управление геодезии, картографии и кадастра при Кабинете Министров Украины . – Киев, 1993. – 46 с.

2. Хлівняк І.В. Розвиток ринку праці України у кризовий період/ І.В. Хлівняк // Зб. наук. праць Уманського НАУ. Економіка. – 2012. – Вип. 81,ч.2.- С.407-416.

3. Державний комітет статистики [Інтернет ресурс]. Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

4. Терещенко В.К. Соціологія праці / В.К. Терещенко, В.А. Ткачук, В.І. Лисенко. – К.: Четверта хвиля, 2007. – 168 с.